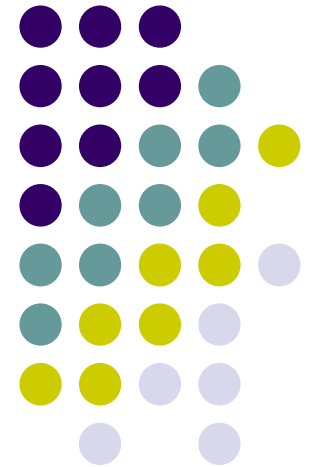
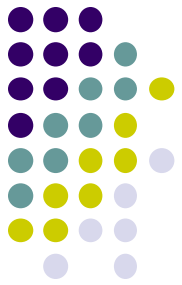

ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ--2

Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΣΤΗΝ ΑΚΜΗ ΤΗΣ (1580)

ΤΟ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

- *Εδραιώθηκε επί του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή (1520 – 1566)*

1) Το Οθωμανικό κράτος: «δεσποτικό».
Το Οθωμανικό σύστημα: «ληστρικό»
(N. Jorga)

= *Συνεχές καθεστώς τρόμου*
και *βίαιη ιδιοποίηση της παραγωγικής δύναμης*
των ραγιάδων
από τη μουσουλμανική ελίτ

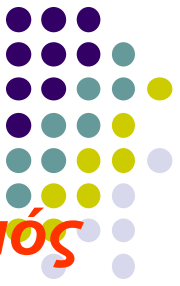
→ Οθωμανοί: όχι *παραγωγοί*, αλλά *καταναλωτές*
του πλούτου των άλλων

2) Χαρακτηριστικά του κράτους:

- Αναγκαστικός αλλά και προαιρετικός **εξισλαμισμός**
- Καθεστώς του «διαίρει και βασίλευε»
μεταξύ των κοινοτήτων
- Εξαιρετικό δίκτυο κατασκοπίας για την επίβλεψη
του πληθυσμού (=τρόμος και υποταγή)
- Επιβολή του Κράτους πάνω στην Κοινωνία,
ο λαός = υποταγμένο ποίμνιο, ραγιάς,
που όμως σιγά-σιγά διαβρώνει το κράτος...

(πρβλ. ~ το μετεπαναστατικό ελληνικό κράτος
θεωρείτο ως λεία και λάφυρο των πολιτών του)

3) «Ιερός Πόλεμος» (Τζιχάντ):

→ επέκταση του Ισλάμ με τους γαζήδες
(= ιεροί πολεμιστές)

→ συναίρεση νομαδισμού – ισλαμισμού,
νοοτροπία της «στέπας»,
κτηνοτροφικός χαρακτήρας,
κοινοτική οργάνωση,

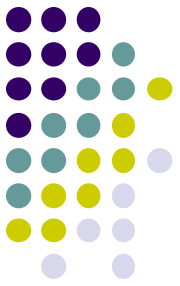
– λαφυραγωγία, παρασιτισμός

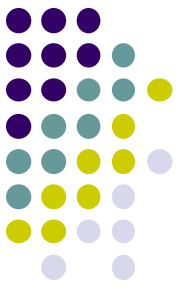
- Γλώσσα και νοοτροπία νομαδική:

μπέης = ιδιοκτήτης ζώων,
επικεφαλής μιας πατριάς (φυλής)

ζώα ~ υπόδουλοι (ραγιάδες),
σκύλοι ~ γενίσαροι

→ «*Μόνο όταν οι Τούρκοι εξέρχονται από τις στέπες, εισέρχονται στην ιστορία...*»

→ «καραβάνια»: δημογραφική έκρηξη

→ «*τουρκικό*» ≠ «*αραβικό*» *καραβάνι*

κατακτητικό ≠ **εμπορικό**

- «Ύψιστο ιδανικό για τους Οθωμανούς
ήταν η Κόκκινη Μηλιά (→ Ρώμη)»

Εβλιγιά Τσελεμπή (17^{ος} αι.)

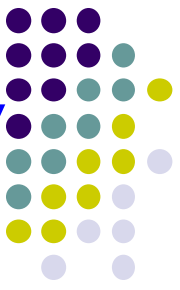
→ Στα τουρκικά δεν υπάρχει λέξη
που να σημαίνει «σύνορο»...

→ Οθωμανική πραγματικότητα νομαδισμού:

= Ένα «παράπηγμα» = κτίσμα που
οικοδομείται από υλικά κατεδάφισης...

Μια «σκηνή», ένα «τσαντήρι» (Timur)
(«κονάκι» = οίκημα εξουσίας)

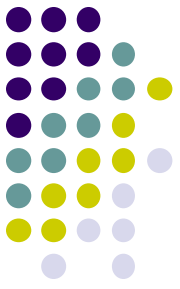

«Ο Παντισάχ και Σουλτάνος της Λευκής Θάλασσας [Μεσόγειος] και της Μαύρης Θάλασσας, της Σεβαστής Κάαμπα και της Φωτισμένης Μεδίνας, της Ιερής Ιερουσαλήμ, του πλέον πολύτιμου της εποχής μας Θρόνου της Αιγύπτου, των επαρχιών Υεμένης και Άντεν και Σανά, του Τόπου της Ειρήνης της Βαγδάτης, και της Μπάσρα (Βασόρα) και της Λάχσα, των πόλεων του Ανουσιρβάν, της γης της Αλγερίας και του Αζερμπαϊτζάν, της γης της Χρυσής Ορδής και της γης των Ταρτάρων, του Ντιαρμπεκίρ του Κουρδιστάν και του Λουριστάν και όλης της Ρούμελης και Ανατολίας και Καραμανίας και Βλαχίας και Μολδαβίας και Ουγγαρίας και εκτός από όλες αυτές, πολλών άλλων σπουδαίων χωρών και εδαφών [...]

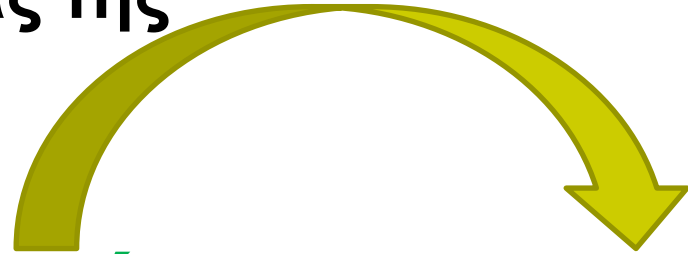
Ο Σουλεϊμάν στον Φερδινάνδο Α΄ (1562)

- ▶ **Ποιο είναι το μήνυμα που στέλνει ένας ηγέτης που χρησιμοποιεί έναν τέτοιο τίτλο;**

► Ιδεολογία των Οθωμανών Σουλτάνων:

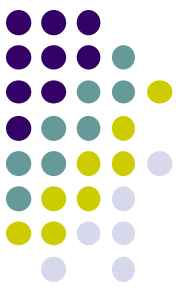
α) Άρνηση της συνεχούς ειρήνης
και υιοθέτηση της ιδέας της
«κοσμοκρατορίας»

Το Βασίλειο των Πιστών → το Βασίλειο των Απίστων

β) Καμιά άλλη πηγή εξουσίας δεν είναι ανεκτή
εκτός από τη σουλτανική

4) Η Μουσουλμανική Ιεραρχία:

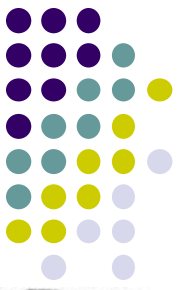
A) Ο Σουλτάνος

- ▶ αρρενο-γραμμική διαδοχή,
και **αδελφοκτονία** μέχρι το 1648

*«Όποιο από τα παιδιά μου κατορθώσει να φτάσει στο θρόνο,
είναι σωστό να σκοτώσει τους αδελφούς του,
για χάρη της τάξης του κόσμου.»*

Οι περισσότεροι από τους ulema το επιτρέπουν. Ας το κάνουν λοιπόν!»
(Μωάμεθ Β΄)

Μετά το 1648 → κατάργηση της αδελφοκτονίας,
εισαγωγή του συστήματος
του «**χρυσού κλουβιού**»:
εγκλεισμός στο χαρέμι, φρενοβλάβεια...

→ **1300 – 1453**: ο Σουλτάνος «*πρώτος μεταξύ ίσων*»
ανάμεσα στους ηγέτες των τοπικών ελίτ

- Από τη **συμμαχία** ► στην **υποτέλεια** ► στην **προσάρτηση**
- **1453**: πλήρης συγκέντρωση των εξουσιών στο Σουλτάνο (Μωάμεθ Β΄)
- **16ος αιώνας κ. εξής:**

-- Τέλος της δυναστείας των βασιλέων – πολεμιστών,

-- Παραχώρηση της εξουσίας από το Σουλτάνο στους **βεζίρηδες** και στους **μπέηδες** των επαρχιών

→ «**Ο Σουλτάνος βασιλεύει, δεν κυβερνά**»

-- Ανάδειξη της επιρροής των **γυναικών** και του **χαρεμιού**

(25% των μητέρων των Σουλτάνων ήταν ελληνικής καταγωγής και 16% τουρκικής)

- → **Τοπ – Καπί:** κατοικία των Σουλτάνων

Β) Ο Μέγας Βεζίρης + αυτοκρατορικό συμβούλιο (Ντιβάν)

Γ) Οι Askeri (=στρατιωτικοί)

→ γενίτσαροι, σπαχήδες (ιππείς)

«Στην Τουρκία το μόνο επίσημο επάγγελμα είναι του στρατιωτικού...»

(Montecuculi, 1746)

Δ) Οι Ulema (=θρησκευτικοί ηγέτες)

--- σείχουλισλάμης, μουφτής, καδής,

Δερβίσηδες (Μεβλανά – Ρουμή)

→ στενή σχέση με τους γενίτσαρους,
κατασκευαστές της «**μουσουλμανικής κοινής γνώμης**»,
αλλά και υποκινητές εξεγέρσεων εναντίον του Σουλτάνου,
αντίδραση στις μεταρρυθμίσεις

Ε) Οι Reaya (= «ποίμνιο» → έμποροι, τεχνίτες, χωρικοί)

5) Φορολογική ανισότητα

ανάμεσα σε μουσουλμάνους και μη (= *πολίτες β' κατηγορίας*),

→ Κατακτημένοι λαοί:

σφαγή ειδωλολατρών (και όσων αντιστέκονταν),
αλλά ανοχή στους «*λαούς της Βίβλου*» («*ζιμμήδων*»)
με τίμημα τον «κεφαλικό φόρο»

Επίσης: «χαράτσι» (φόρος για τη γη)

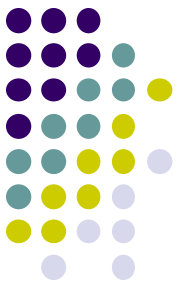
→ 91 εθιμικοί φόροι

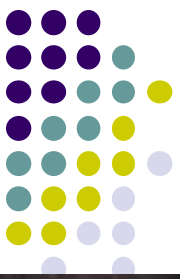
→ ανισομέρεια στην πληρωμή των φόρων

π.χ. (αρχές 16ου αιώνα)

ο μουσουλμάνος πλήρωνε το **28%** των εσόδων του για φόρους,
ενώ ο μη-μουσουλμάνος τα **71,50%!**

Ηλίας Περγαντής

- *«Οι επιβληθέντες φόροι ήσαν αναρίθμητοι, αλλά και άνισοι.*
- *Εκτός της δεκάτης, του εγγείου και της διακατοχής των ιδιοκτησιών, εκάστη οικογένεια κατέβαλε χωριστά φόρον καπνού (εστίας), δασμόν γάμου, δούλου και δούλης, καταλυμάτων, επαρχιακών εξόδων, καφτανίων, καρφοπετάλλων και άλλων εκτάκτων.*
- *...Φόρος ωσαύτως ετίθετο επί των ραγιάδων εκείνων οίτινες έτρεφον **μακράν κόμην**».*

Χριστόφορος Άγγελος (1575 -1638)

- Παροιμιώδης φράση: *«**πλήρωσε τα μαλλιά της κεφαλής ΤΟΥ**».*

6) Στρατολόγηση χριστιανοπαίδων:

«**Παιδομάζωμα**» («ντεβσιρμέ»)
→ γενίτσαροι,
(μέχρι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα)

7) Στατική η μουσουλμανική κοινωνία

→ αλλά και αλλαγή μετά τις ήττες των Οθωμανών
στην Ευρώπη,
τις «**Διομολογήσεις**»
[=εμπορικές συμφωνίες με την Ευρώπη]
και την ανάπτυξη του εμπορίου

8) Τιμαριωτισμός:

εκχώρηση **κρατικής γης** (=τιμάρια) από τον Σουλτάνο
σε **σπαχήδες**
ως ανταμοιβή για τις στρατιωτικές υπηρεσίες τους
(→ κατόπιν εκμίσθωση σε χωρικούς),

(≠ Φεουδαρχισμός = Η γη ιδιοκτησία των φεουδαρχών,
όχι του βασιλιά, και μισθωμένη σε χωρικούς)

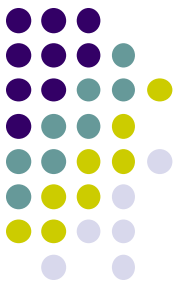
→ αλλά από το 18ο αιώνα:

ημι-φεουδαρχικό σύστημα

και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία

(με τα μεγάλα τσιφλίκια--- Αλή πασάς, Μεχμέτ Αλής)

9) Σύστημα των millet [=θρησκευτικών κοινοτήτων]
(ορθόδοξο, αρμενικό, εβραϊκό...)

10) Το Πατριαρχείο: ισχυρό κέντρο ενότητας
στα Βαλκάνια,
αλλά ενταγμένο πολιτικά, οικονομικά και
κοινωνικά στο οθωμανικό σύστημα

11) Χωρισμός της Αυτοκρατορίας:

Τα «μπεηλερμπεηλίκια»

A) της Ανατολίας (Ασία)

B) της Ρούμελης (όλα τα Βαλκάνια)

Υποδιαίρεση: μπεηλερμπεηλίκια → σαντζάκια → καζάδες

12) Οθωμανική διακυβέρνηση μέσω αντιπροσώπων

→ *ισχυρή η τοπική κοινότητα –*
«προύχοντες»
(= «αγιάννηδες», *Ayan= μάτια*)

13) Πάγια οθωμανική τακτική των «δοσιμάτων»

- Νόμιμη δωροδοκία («μπαχσίσι», «πεςκέσι»)

λ.χ. ο Σουλτάνος στους γενίτσαρους,
ο Πατριάρχης στο Σουλτάνο,
οι Έλληνες στους Τούρκους,
οι Τούρκοι στους Τούρκους...

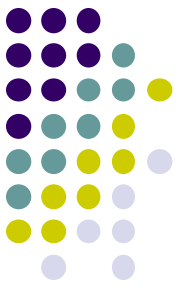
- ≠ Παράνομη δωροδοκία («ρουσφέτι»)

→ «*Τούρκο είδες, άσπρα θέλει, κι άλλον είδες κι άλλα θέλει*»...

→ Π.χ. το 1725: για την οικοδόμηση του ναού του Αγίου Νικολάου στην Κων/πολη χρειάστηκαν 40.000 άσπρα

(= 9.562 για την οικοδομή
+ 30.000 για «*δώρα εις Τούρκους
οίτινες ήσαν πλησιέστεροι τω ναώ γείτονες*»
→ το «μερίδιο αποσιώπησης»)

14) Εποικισμοί μουσουλμανικών πληθυσμών τους πρώτους αιώνες

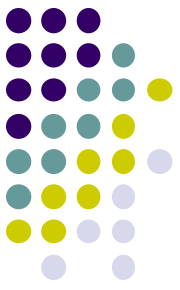
→ αλλοίωση πληθυσμιακής σύνθεσης,
καταφυγή των ντόπιων στα βουνά,
πτώση γεωργικής παραγωγής

(τέλη 15ου – μέσα 16ου αιώνα:

ήρθαν **3,5 εκατ. μουσουλμάνοι στα Βαλκάνια!**)

→ Κων/πολη, 1453: αναγκαστικοί εποικισμοί
χριστιανών
για την ανόρθωση της οικονομίας

15) Εξισλαμισμός – εκτουρκισμός

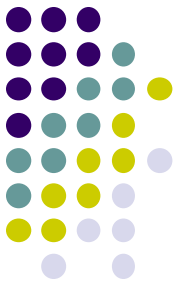
- το Κοράνι απαγορεύει τον εξισλαμισμό
- αποφυγή ομαδικού εξισλαμισμού, λόγω:
  - α) πιθανής ανακοπής της επέκτασης,
  - β) στέρησης των εσόδων
- εκούσιος ή «ακούσιος» εξισλαμισμός των χριστιανών λόγω:

- α) των συνεχών ταλαιπωριών και της απελπισίας,
- β) της αντιδικίας χριστιανών με χριστιανούς και χριστιανών με μουσουλμάνους
- γ) του κινήτρου της πολυγαμίας,
- δ) του κέρδους
- ε) της προσηλυτιστικής δράσης των δερβίσηδων (μουσουλμάνων μοναχών),
- ζ) αλλά και της μοιρολατρίας...

→ **ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟΣ ΕΞΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ
ΤΩΝ ΜΕΙΚΤΩΝ ΓΑΜΩΝ**

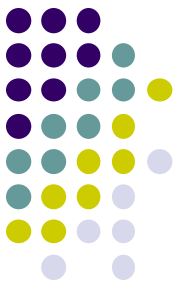
(μουσουλμάνος με χριστιανή, **όχι το αντίστροφο...**)

→ **κατάστιχα κληρονομιών της Ανδριανούπολης
(1545 – 1659):**

1/4 εξισλαμισμένοι χριστιανοί...

- Αιτίες εκούσιου εξισλαμισμού:
- *«Οι χριστιανοί εξισλαμίζονται για να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους. Ορισμένοι θέλουν μέσω του εξισλαμισμού να αποκτήσουν γη. Άλλοι να πάρουν αμνηστία για κάποια πράξη τους, που επέφερε τιμωρία, άλλοι τέλος για να απαλλαγούν από τους φόρους...»*

(Barbaro Lucca, 1660, Κρήτη)

(Σε σύνολο χριστιανικού πληθυσμού **200.000-220.000**)

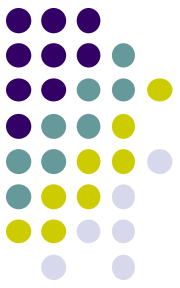
- «**Είναι περί τους 800 ή 900** όσοι δείχνουν πραγματική υποταγή, όπως οι γνήσιοι Τούρκοι, και αυτοί γιατί αρνήθηκαν την πίστη τους από την παιδική τους ηλικία (**≈παιδομάζωμα**). Οι Τούρκοι τους αφήνουν να φέρουν όπλα και τους χρησιμοποιούν στις επιχειρήσεις.

Όλους τους άλλους **αρνησίθρησκους** που βρίσκονται διεσπαρμένοι στο Βασίλειο δεν τους εμπιστεύονται πολύ, γιατί αρνήθηκαν την πίστη τους σε μεγάλη ηλικία κι ανάμεσα τους ιδιαίτερα τους Έλληνες πρώην χριστιανούς. Αυτοί υπολογίζεται ότι ανέρχονται σε **30.000** περίπου»

(M. Bembo, 1660, Κρήτη)

→ Το «πανηγύρι της εξωμοσίας»:

[J. Schiltterger (1380-1440)]

«Αφού ο **εξωμότης** ομολογήσει τη νέα του πίστη
ενώπιον πολλών ανθρώπων,
τον οδηγούν στον ανώτερο ιεροδικαστή (=καδή)
όπου επαναλαμβάνει τον όρκο πίστης...

Όταν το πράξει, του φορούν καινούργιο ένδυμα
και ο ιεροδικαστής του δένει ένα σαρίκι στο κεφάλι...
Στη συνέχεια ζητά απ' όλους να φορέσουν
τις πανοπλίες τους...

Κατόπιν τον ανεβάζουν πάνω στο άλογο
και το πλήθος προχωρεί πριν απ' αυτόν
με σάλπιγγες και κύμβαλα και φλογέρες
και τον περιφέρουν στην πόλη.

Δυο ιερωμένοι του λένε αυτές τις λέξεις:

**«Ένας είναι ο Θεός και υπηρέτης του ο Μεσσίας,
δούλη του η Μαρία
και ο Μωάμεθ ο μεγαλύτερος προφήτης του».**

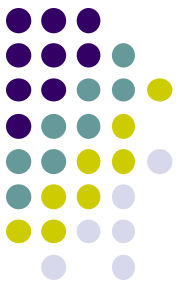
**Αφού τον περιφέρουν παντού,
κατόπιν τον οδηγούν σε ένα τζαμί
και τον περιτέμνουν.**

**Αν είναι φτωχός,
συγκεντρώνουν με έρανο πολλά χρήματα
και οι άρχοντες τον τιμούν ιδιαίτερα.**

**Αυτό κάνουν, για να είναι πιο πρόθυμοι οι χριστιανοί
να προσηλυτιστούν στη δική τους πίστη...»**

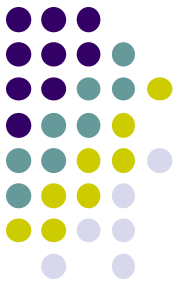

16. Οι Γενίτσαροι:

- «**οι στυλοβάτες του καθεστώτος**»,
με **στρατιωτικό, πολιτικό και οικονομικό ρόλο**
(~ Ρωμαίοι πραιτωριανοί)
- **έκαναν συχνά πραξικοπήματα εναντίον των Σουλτάνων**
- **είχαν τον έλεγχο κρατικών βιομηχανιών, πουλούσαν «προστασία» σε επαγγελματίες, λαϊκό έρεισμα**
- **ασκούσαν τεράστια πίεση στους χριστιανούς, αλλά είχαν και συνεργασία μαζί τους...**

→ **1826**: εξολόθρευση των γενιτσάρων
από το Μαχμούτ Β΄
(140.000 ► 8.000 – 20.000 νεκροί)
Το «*Ευοίωνον Γεγονός*» (Vaka-I hairiye)...

λόγω:

1) αθεΐας [= *προδοσίας του Ισλάμ*]

2) παρείσφρησης πρακτόρων των Ελλήνων στις τάξεις τους
και καταγγελιών για στενές σχέσεις με τους Έλληνες

3) διέθεταν λαϊκό έρεισμα, άρα ήταν επικίνδυνοι...

4) δεν αντιμετώπισαν αποτελεσματικά την Ελληνική
Επανάσταση

5) ήταν αντίθετοι στις μεταρρυθμίσεις...

17) Ύψιστη αρετή της κοινωνίας: η «υποταγή»

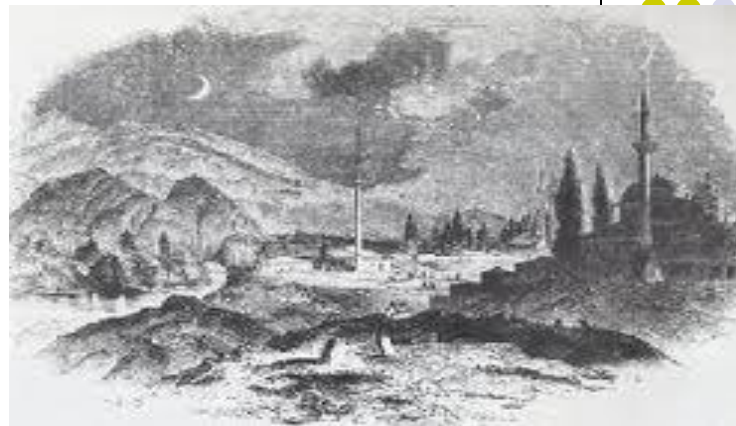
και η σαφής γνώση της θέσης
στην κοινωνική ιεραρχία

→ αντιθ.: θράσος ή αναίδεια

Κάθε εξέγερση ή αντίδραση εκλαμβάνόταν ως
«αναίδεια παραχαϊδεμένου παιδιού»
(π.χ. Ελλάδα)

→ ο τελευταίος μουσουλμάνος ανώτερος από τον
Πατριάρχη

→ διάκριση της κοινωνικής θέσης
και από το μέγεθος των οικιών...

→ Λεπτομερείς κανόνες συμπεριφοράς:

«...[Έπρεπε να γνωρίζουν όλοι]...πότε και πώς πρέπει να καθίσει κάποιος εμφανιζόμενος στον ανώτερό του, σε ποιον πρέπει να σηκωθεί, ποιον θα υποδεχθεί όρθιος ή προχωρών, και πόσα βήματα, εάν είναι εντός ή και προ της θύρας της αίθουσας ή στο κεφαλόσκαλο...»

→ «Εν γένει ο κατώτερος χαιρετά τον ανώτερον, ο διαβαίνων τον καθήμενον, ο πεζός τον έφιππον, ο έφιππος τον επί οχήματος, ο επί όνου τον επί ημιόνου...

Ο υπήκοος απαντών Οθωμανόν άρχοντα, πρέπει να πεζεύσει ή να λάβει άλλη οδό, ή τουλάχιστον να πτύξη παρά τον τοίχον...»

Σκαρλάτος Βυζάντιος

→ **ΣΥΝΕΤΠΕΙΕΣ**:

**A) Μοιρολατρία των υποδούλων,
παραίτηση από κάθε προσπάθεια ανατροπής,
συνειδητή ή ασυνείδητη συμμόρφωση...**

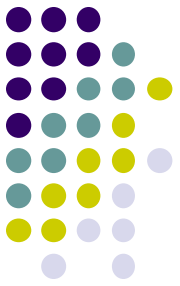

**B) Βίαιες, αλλά αποτυχημένες, εξεγέρσεις σε όλη
τη διάρκεια της οθωμανικής διακυβέρνησης...**

☐ Τέλη 17ου αιώνα

(1699 – *Συνθήκη του Κάρλοβιτς*):

-λήξη του αυστρο-οθωμανικού πολέμου (1683-1697)

Αρχή Οθωμανικής Παρακμής

ΑΙΤΙΕΣ:

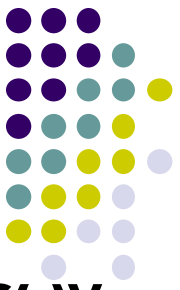

A) Ανίκανοι Σουλτάνοι

B) Διαφθορά και δωροδοκία αξιωμάτων

Γ) Διάλυση στρατού (→ *αυτονόμηση γενίτσαρων*)

Δ) Συνεχείς ήττες από τους Ευρωπαίους

E) Υψηλός πληθωρισμός

Z) Αλλαγή των εμπορικών οδών λόγω Μεγ. Εξερευνήσεων
→ *μείωση είσπραξης φόρων*

H) Ανάληψη αξιωμάτων από Φαναριώτες
→ *εκχώρηση σημαντικών θέσεων εξουσίας
σε αλλόθρησκους*

Θ) Άρνηση μεταρρυθμίσεων από τους Ulema

I) Αγροτικές εξεγέρσεις, ληστείες, λιμοί και λοιμοί...

- Συνέπειες της οθωμανικής παρακμής:

→ κατάλυση της πειθαρχίας, διαφθορά,

αλλά και:

**εντονότερη επαφή με την Ευρώπη
(εμπόριο, πολιτισμός, νόμοι),**

**μεγαλύτερη συμμετοχή των
υπόδουλων στην οθωμανική διοίκηση,**

επείγουσα ανάγκη για μεταρρυθμίσεις...

